

ШЛЯХИ ТА ЗАСОБИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНО - ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Досвід підготовки майбутніх соціальних педагогів кафедрою соціальної педагогіки, психології і педагогічних інновацій за останні декілька років свідчить, що пріоритетними напрямками вдосконалення підготовки є: оновлення змісту психолого-педагогічної складової; впровадження елементів кредитно модульної системи організації навчального процесу; застосування електронних засобів навчання та забезпечення продуктивної організації соціально - педагогічної практики.

В межах діяльності кафедри щодо підготовки вище означених фахівців з метою оновлення її змісту було впроваджено відповідно до державних стандартів такі навчальні дисципліни як «Теорія та історія соціального виховання», «Етика і психологія сімейного життя», «Психолого-педагогічні засади міжособистісного спілкування» та інші, а також спецкурси «Основи проектування соціально-педагогічної діяльності», «Соціалізація особистості засобами образотворчого мистецтва», «Соціальний супровід студентської молоді». Оновлення змісту підготовки мало за мету поглиблення та розширення соціально-педагогічної компетентності майбутніх фахівців, а також формування їх готовності до продуктивної професійної діяльності. Реалізація компетентнісного підходу до підготовки майбутніх соціальних педагогів забезпечує побудову такої моделі випускника, яка відповідає сучасним вимогам щодо означеної кваліфікації.

Впровадження елементів кредитно-

модульної системи організації навчального процесу забезпечується, перш за все, дотриманням таких принципів як кредитності, тобто декомпозиції змісту освіти і навчання на рівні вивчення навчальної дисципліни з метою набору певної кількості кредитів, що містять виконання необхідних видів діяльності, передбачених програмою та модульності, тобто такої організації навчання за змістовими модулями, яка забезпечує свідоме самостійне досягнення кожним студентом певного, визначеного рівня навченості. Студент за таких умов більш самостійно працює із запропонованою йому програмою, а функція викладача змінюється з інформаційно-консультуючої на контрольно-координуючу.

За цими принципами були розроблені робочі навчальні програми таких дисциплін:

- для I-го курсу: “Вступ до спеціальності”, “Основи соціалізації особистості”, “Етика соціально-педагогічної діяльності”, “Теорія та історія соціального виховання”, “Соціальна молодіжна політика”, “Педагогіка”;

- для II-го курсу: „Соціальна педагогіка”, “Соціальна психологія”, “Організація діяльності соціальних педагогів в літніх таборах”, “Основи педагогічної майстерності”, “Етнопсихологія”;

- для III-го курсу: “Технологія соціально-педагогічної діяльності”;

- для IV-го курсу: “Соціально-педагогічна профілактика правопорушень”;

- для V-го курсу: “Соціальна

робота в Україні”, “Нові інформаційні технології навчання”;

- для магістрів: “Педагогічна інноватика”.

З метою реалізації принципу інтегративності було розроблено навчально-методичне забезпечення, яке охопило досить широке коло теоретичних і практичних завдань з п’яти навчальних дисциплін. До навчального посібника під назвою “Інтегрований курс соціально-педагогічної теорії і практики” увійшли такі дисципліни: “Вступ до спеціальності”, “Соціальна педагогіка”, “Технологія соціально-педагогічної діяльності”, “Соціальна робота в Україні”, “Соціально-педагогічна профілактика правопорушень” [2]. Інтеграція дисциплін на основі модульного принципу забезпечила структурування групи фундаментальних питань, логічне і компактне їх поєднання з метою запобігання дублювання в єдину адаптовану й відкриту систему знань, норм та цінностей. Навчальні дисципліни розроблені з урахуванням вимог кредитно-модульної системи організації навчання, наприклад, теоретичний матеріал структуровано у змістові модулі, які супроводжуються операційно - діяльними (технологічними) модулями, що містять: добір завдань для самостійної роботи студентів до практичних і семінарських занять, інструкції щодо їх виконання, індивідуальні навчально-дослідні завдання, критерії та показники оцінок щодо їх виконання, контрольні або підсумкові тести на виявлення рівня теоретичних знань, рекомендовану літературу.

Реалізація принципів пріоритетності змістової й організаційної самостійності та зворотного зв'язку забезпечується у створенні умов організації навчання,

що вимірюється та оцінюється результатами самостійної пізнавальної діяльності студентів. У вище означеному навчальному посібнику до кожного курсу запропоновані завдання для самостійної роботи студентів різного ступеня складності. Завдання спрямовані на формування у студентів системи знань (знання законів, закономірностей, понять, означень, сутності явищ і процесів педагогічної дійсності), професійних умінь, навичок, спрямованих на засвоєння певних фахових ролей та розвиток особистісних якостей. Кожне завдання відповідає конкретній темі і має своє чітке призначення. Завдання поділяються на класи: тренувальні, стереотипні, евристичні, діагностичні. Завдання, що відносяться до класу діагностичних пропонуються як індивідуальні навчально-дослідні. Завдання поступово ускладнюються від тренувальних до стереотипних, евристичних і діагностичних з відповідним збільшенням кількості дій для їх виконання, або кількості видів виконаних робіт. Умовно, поділ всіх запропонованих завдань відбувається за такими ступенями складності: завдання тренувального характеру мають I - й ступінь складності, стереотипні - II - й рівень складності, евристичні - III - й, діагностичні - IV - й. Відповідно до зазначених класів завдань розглядається і рівень інтелектуальної активності: інтелектуальна активність у відпрацюванні тренувальних завдань першого ступеня складності, інтелектуальна активність у відпрацюванні стереотипних завдань другого ступеня складності, інтелектуальна активність у відпрацюванні евристичних завдань третього ступеня складності та інтелектуальна активність у відпрацюванні діагностичних завдань четвертого ступеня складності.

Завдання першого ступеня складності (тренувальні) спрямовані на формування системи знань, науково-пізнавальних умінь і навичок та на розвиток сприймання, уваги, пам'яті, тобто спрямовані на запам'ятовування і засвоєння фактів, понять, закономірностей, законів, теорій, принципів і правил, а також відпрацювання гностичних умінь і навичок.

Завдання другого ступеня складності (стереотипні) спрямовані, крім зазначених вище напрямів, на оволодіння уміннями складати та оформляти звіти, анотації, програми, статті, рукописні книги, тобто виконувати розумові дії, які необхідні для застосування отриманих знань.

Завдання третього ступеня складності (евристичні) вимагають відповідних знань, умінь і навичок сформованих попередніми завданнями та сприяють активізації і розвитку мисленої, оціночної та ціннісно-сислової діяльності, а також формуванню умінь давати самостійні і критичні оцінки.

Завдання четвертого ступеня складності мають діагностичний характер, поєднують декілька видів робіт і характеризуються спрямованістю на формування проєктувальних і конструктивних умінь та умінь моделювати педагогічні процеси у контексті проблематики особистісно-орієнтовної діяльності, а також умінь використовувати знання в новій конкретній ситуації.

Іншим засобом реалізації принципу модульності та інтегративності з метою вдосконалення підготовки сучасного фахівця, а саме, його професіоналізму, мобільності та інноваційності запроваджено міждисциплінарний спецкурс "Педагогічна інноватика"[1]. У цьому курсі зроблено спробу представити з

позицій системно-концептуального підходу сукупність проблем, пов'язаних із використанням інновацій у системі освіти. Інтегративну цілісність такого підходу складає модульне структурування наукових дисциплін, що забезпечують потребу оновлення освіти. Базисом такої інтеграції є зміст основних системоутворюючих категорій: інновація, педагогічна інновація, інноваційний процес, удосконалення освітнього процесу, трансформація освітнього процесу, інформатизація та технологізація освіти, а також теоретичні та практичні положення щодо застосування різноманітних інноваційних технологій у системі освіти. Представлення такої структури у вигляді багатовимірного простору, що певною мірою враховує можливості користувача, можливе за допомогою гіпертексту, тобто нелінійного тексту, який організовано ієрархічно, кожний вузол якого розглядається як модуль. Такий вузол на основі модульного структурування навчального матеріалу забезпечує відносно самостійну, відкриту базу даних у вигляді сукупності текстових фрагментів, що містять логіко-сміслові або асоціативні зв'язки, які дозволяють здійснювати перехід від одного фрагмента до багатьох інших. Ідея створення гіпертексту допомагає реалізувати інтеграцію знань з різних галузей науки та практики.

Методологічну основу такого підходу складає система основних законів та закономірностей філософії, педагогіки, психології, соціології, інформатики як наук, що вивчають процеси виховання, навчання та освіти особистості і які вбирають у себе багаточисельні й різноманітні відносини людини з її інформаційним і соціальним оточенням.

Курс "Педагогічної інноватики"

дозволяє доповнювати педагогічну теорію шляхом поглиблення і розширення його інноваційного та технологічного поля.

Структуру “Педагогічної інноватики” можна умовно представити у вигляді системи, яка складається з чотирьох навчальних модулів, що відносно залежать один від одного, до складу кожного з яких уходить один змістовий та один технологічний модуль, а також, окремо, модуля коментарів. Конструювання такої системи передбачає модульне структурування інформації для задоволення потреби міждисциплінарної інтеграції щодо проектування, створення й застосування нових підходів, які використовуються сьогодні в освіті, та поступове їх розгортання в ході історичного розвитку.

Основу структури першого змістового модуля складають визначальні опорні поняття інновацій в освіті, у їх історичному розвитку. Цей модуль розкриває сутність педагогічної інноватики, її законів, тенденцій розвитку та характерних ознак: діагностичного цілетворення, результативності, економічності, алгоритмічності, цілісності, візуальності, можливості проектування, корегування та управління. Він отримав назву “сутність педагогічної інноватики”.

Навчальний матеріал другого змістового модуля становить теоретичний виклад сутності техноматики, її предмета, методів дослідження та основних понять: педагогічної технології, технології навчання, технології виховання. Другий модуль розкриває сутність техноматики як специфічного напрямку педагогічної інноватики. Він отримав назву “основи техноматики”.

Третій змістовий модуль містить

матеріал про застосування педагогічних технологій на практиці у вигляді інформаційних технологій, які модернізуються в нові інформаційні технології. Вони представлені у вигляді комп’ютерної технології, гіпертекстової технології, мультимедіа та гіпермедіа технологій. У третьому модулі розглянуті практико-орієнтовні засади техноматики. Він отримав назву “модуль нових інформаційних технологій (НІТ)”.

Четвертий базовий модуль характеризує інноваційні технології, які представлені модульною технологією, яка, в свою чергу, трансформується в: модульно-розвивальну, проблемно-модульну та інформаційно-модульну. Він отримав назву “інноваційні технології”.

Коментарі, що подані як додаткова інформація у вигляді пронумерованих фрагментів, сприяють обґрунтуванню теорії і практики застосування інновацій у системі освіти, вкраплено нами в основні розділи, але вони складають основу “модуля коментарів”. Цей модуль запропоновано з метою створення для користувача ситуацій активного мислення, оскільки коментарі спрямовані на більш глибоке та якісне доповнення відповідного конструкту системи. До таких матеріалів належать асоціативно пов’язані тексти, статті, фрагменти монографій, енциклопедичні дані.

Таким чином, до структури нового міждисциплінарного наукового напрямку – педагогічна інноватика - входить розгляд як основних опорних понять стосовно інновацій у системі освіти та її інноватизації, так і розгляд основних теоретичних положень та їх реалізації у практичній діяльності.

Така міждисциплінарна інтеграція суміжних дисциплін не претендує на повноту викладення всієї інформації

та повноту її обґрунтування, тому для досягнення поставленої мети пропонується розглядати як змістові модулі, тобто базові, обов'язкові для вивчення, так і технологічні, тобто допоміжні модулі, для розширення кругозору та самоконтролю.

Технологічні модулі містять додаткову інформацію, у вигляді пропущених фрагментів навчального матеріалу, завдання для самоконтролю, а також завдання для самостійного опрацювання навчального матеріалу, інструкції до виконання цих завдань та бібліографію.

Взагалі, основною метою міждисциплінарної інтеграції є розширення відомих традиційних теоретичних і практичних положень у справі виховання та навчання людини, тобто якщо розглядати класифікаційні рівні, які відображають місце отриманих знань в ряду вже відомих, то запропонований курс буде знаходитись на другому рівні - рівні доповнення, що йде слідом за рівнем конкретизації.

Означений курс запропоновано магістрам всіх спеціальностей. Досвід їх підготовки показав, що більшість магістрантів, майже 19%, продукують нові знання в ході виконання професійних завдань та обов'язків, 39% - здійснюють діяльність за складним алгоритмом, який містить процедуру конструювання рішень, 42% - характеризуються здатністю до використання принципів, методів та засобів діяльності в нетипових ситуаціях.

Виконання магістрантами завдань для самостійної роботи за кожним модулем вимагали від них певного ступеня самореалізації в досягненні професійного досвіду, а саме: продуктивного, конструктивного, результативного.

Продуктивний ступінь самореалізації в досягненні професійного досвіду ґрунтується на створенні нової діяльності, тобто нових правил дій, в процесі яких добувається об'єктивно нова інформація.

Конструктивний ступінь самореалізації характеризується здійсненням діяльності за складним алгоритмом, що містить процедуру конструювання рішень, яка сприяє створенню суб'єктивно нової інформації.

Результативний ступінь самореалізації забезпечує діяльність вільного відтворення засвоєного досвіду в нетипових ситуаціях.

Наступним напрямком удосконалення підготовки майбутніх фахівців є застосування електронних засобів навчання. На базі посібника "Інтегрований курс соціально-педагогічної теорії і практики" розроблено електронний підручник, комп'ютерна програма якого є авторським надбанням одно із співробітників кафедри. Суттєвим доповненням до електронного підручника стала розробка пакету електронних тестів для навчальних дисциплін вище означеного посібника та для дисциплін "Технологія і методика роботи соціального гувернера" і "Менеджмент соціально-педагогічної діяльності". Створені також презентації і Веб-сайти з різних дисциплін та екскурсійний сайт по кафедрі. Продовженням запровадженої роботи стала розробка мультимедійної презентації лекцій до курсу "Технологія роботи соціального гувернера" за програмою "Intel".

Подальшим кроком удосконалення підготовки майбутніх соціальних педагогів стало запровадження широкого спектру соціально-педагогічної практики, реалізація

якого забезпечується державними стандартами та розробленим на їх базі навчально-методичним посібником "Практична підготовка соціального педагога", в якому розкриті теоретичні засади та умови проведення вище означеної практики студентів.

Ураховуючи динаміку соціального замовлення і потреб ринку праці стає актуальним здійснювати підготовку фахівців, майбутніх соціальних педагогів, до роботи з дітьми та молоддю в умовах стрімкого поширення в суспільстві негативних явищ, таких як тютюнокуріння, алкоголізм, наркоманія та СНІД. За ініціативою кафедри соціальної педагогіки, психології і педагогічних інновацій створено "Соціальну студентську службу" в межах якої майбутні соціальні педагоги проходять практику й отримують певні уміння та навички студентського самоврядування і волонтерської роботи. До складу служби входять такі підрозділи: інформаційно-методичний, просвітницько-профілактичний, волонтерської роботи та працевлаштування. Інформаційно - методичний відділ займається розробкою методик проведення тренінгів, бесід, практичних занять, відеолекторіїв, оформленням інформаційних листівок, буклетів, газет. Просвітницько-профілактичний відділ проводить комплекс заходів щодо пропаганди здорового способу життя, реалізує програми з профілактики негативних явищ серед неповнолітніх, сприяє соціальній адаптації першокурсників. Відділ волонтерської роботи здійснює реалізацію волонтерських проектів, а відділ працевлаштування займається створенням бази даних щодо вакантних робочих місць, якими студенти можуть скористатися у другій половині дня.

Метою створеної служби є залучення студентів до різних напрямків соціально-педагогічної діяльності. Наприклад, одним із таких напрямків є просвітницько-профілактична робота серед студентів університету. Для запровадження такої роботи студенти V –го курсу спеціальності «соціальна педагогіка» здійснили рейди у гуртожитки та навчальні корпуси університету з метою виявлення порушень правил куріння та санітарних норм поведінки своїх однолітків. У зв'язку з виявленими негативними явищами майбутніми соціальними педагогами започатковано проведення тренінгів щодо пропаганди здорового способу життя серед студентів I-IV курсів різних факультетів університету (початкового навчання, історико-філологічного, художньо-графічного, дошкільного виховання). Зміст тренінгів спрямований на пропаганду ідей і цінностей здорового способу життя, усвідомлення правил безпечної поведінки в середовищі своїх ровесників та стимулювання самостійного вибору життєвої позиції майбутніх педагогів. Право на проведення тренінгів майбутні соціальні педагоги мають у вигляді сертифікату, який отримали в результаті навчання у рамках Програми «Сприяння просвітницькій роботі «рівний-рівному» серед молоді України щодо здорового способу життя» та у рамках Програми партнерства «Скажімо СНІДу ні» при Благодійному Фонді «Баварський дім, Одеса».

З метою скорішої соціальної адаптації першокурсників до змінених умов життя проводяться екскурсії по місту.

Іншими напрямками соціально-педагогічної діяльності старшокурсників стала

профорієнтаційна та волонтерська робота, яку вони здійснюють під час проходження практики в загальноосвітніх школах міста Одеси та області. Для попередження негативних явищ (злочинності, пияцтва, куріння, наркоманії, проституції) серед неповнолітніх волонтерським загоном тренерів - п'ятикурсників також були проведені тренінги щодо пропаганди здорового способу життя як в загальноосвітніх школах міста (№ 26, 65, 72, 117, "Гармонія – XXI ст.") так і в Одеському технікумі залізничного транспорту та в професійно-технічному училищі № 35. Волонтери четвертого курсу проводили тренінги та бесіди з дітьми притулку №2, старшокласниками шкіл №17, 23, 30, 66, 71, 113 міста Одеси та районів області: Овідіопольському, Кодимському, Саратському, Розділянському.

Волонтери третьокурсники відвідували викладачів-пенсіонерів, які уже не працюють в університеті, пропонували допомогу у веденні домашнього господарства, вітали жінок із святом 8-го березня.

Волонтери другого курсу та першокурсники відвідували притулки для неповнолітніх "Світанок" та № 1.

Дворічний досвід роботи студентської соціальної служби свідчить про бажання та заохочення з боку студентів займатися зазначеною діяльністю, але великий обсяг замовлень щодо неї не дозволяє задовольнити всіх бажаних.

Здійснювана студентами вище означена діяльність, а саме, розробка і проведення тренінгів та бесід,

соціально-педагогічна та просвітницько-волонтерська робота тощо є реалізацією на практиці засвоєння і усвідомлення ними всіх навчальних дисциплін та зокрема "Соціальна робота в Україні", "Технології соціально-педагогічної діяльності", "Методика організації волонтерського руху", "Технології соціальної роботи в зарубіжних країнах", "Формування здорового способу життя", "Організація і методика соціально-педагогічного тренінгу". Отже, урахування змісту навчання й шляхів досягнення цілей освіти та професійної підготовки, які відповідають індивідуальним потребам і можливостям студентів є запорукою ефективної майбутньої професійної діяльності.

Для розв'язання проблем активного пристосування дітей та молоді до нових умов соціального середовища, діяльності щодо освоєння норм і цінностей цього середовища, формування адекватної системи відносин із соціальними об'єктами пропонуємо в систему підготовки фахівців за напрямом «Педагогічна освіта» впровадити курс «Соціальна педагогіка» та курс «Технології соціально-педагогічної діяльності». Значну допомогу у вирішенні цих проблем може здійснити розроблене навчально-методичне забезпечення, яке охоплює досить широке коло теоретичних і практичних завдань під назвою "Інтегрований курс соціально-педагогічної теорії і практики" як в паперовому варіанті так і створений на його основі електронний посібник.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богданова І.М. Педагогічна інноватика: Навчальний посібник – Одеса: ТЕС, 2000.- 148с.

2. Інтегрований курс соціально-

педагогічної теорії і практики: Навчальний посібник /Біла О.О., Богданова І.М., Курлянд З.Н., Паскаль О.В., Чекан Ю.М. – Одеса: Пальміра,

2005. – 538 с.

Подано до редакції 22.01.07

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются модульной системы организации проблемы усовершенствования процесса обучения, использование подготовки будущих социальных электронных средств обучения и педагогов за такими направлениями обеспечение организации как обновление содержания продуктивной социально-подготовки, внедрение кредитно- педагогической практики.

SUMMARY

The article reveals the problem of future social teachers' preparedness in spheres of renewing the content components of teaching, usage of the credit-modular system in organizing a teaching process, usage of electronic means of teaching and working out the productive socio-pedagogical practice.